POUŽÍVÁNÍ TRADIČNÍ ČÍNSKÉ MEDICÍNY PŘÍSLUŠNÍKY ČÍNSKÉ A VIETNAMSKE MINORITY

The use of traditional Chinese medicine by members of Chinese and Vietnamese minorities

11: 1–270, 2009
ISSN 1212-4117

Lucie Rolantová, Valérie Tóthová

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, katedra ošetrovatelství

Summary

The traditional Chinese medicine is one of oldest medicinal methods in the world. The complex treatment with the help of traditional Chinese medicine includes several treatment procedures depending on needs of a given person, which are always individual. In therapeutic procedures, phytotherapy, i.e. treatment with herbs, is prevalent. This actually forms roots, which the traditional Chinese medicine is growing from. The treatment methods furthermore include the acupressure, acupuncture, use of moxa, adjustment of food, physical exercise and method of attaching flasks.

The number of members of Chinese and Vietnamese minorities in the Czech Republic is ever growing and thus, their members ever more frequently come in contact with health professionals. For members of the Chinese and Vietnamese minorities, the traditional Chinese medicine can be of a great importance in health as well as in disease. The currently existing concept of the Czech nursing is outlined in such a way that any person of any race should be provided with a care satisfying his/her bio-psycho-social-religious needs.

One of targets of our research was to find what the methods of the traditional Chinese medicine employed by members of the Chinese and Vietnamese minorities are.

The empirical part was processed by the form of qualitative research. A semi-structured interview was used as a technique of the data accumulation, which was organized with selected respondents, members of the Chinese and Vietnamese minorities living in the Czech Republic. Based on the interviews with particular respondents, case reports were established. They formed a research basis for arranging categorization tables and graphs summarizing most important results of the research.

The research of the results indicate that in both minorities, the most frequently employed treatment methods include herbal therapy, which considerably affects their life style and which is used by them for a number of health problems. The other treatment methods are not used as frequently as the herbal therapy, but our research group included a number of respondents, who also use the other methods of the traditional Chinese medicine.

Key words: traditional Chinese medicine – treatment methods – Chinese minority – Vietnamese minority

Souhrn

Tradiční čínská medicína je jednou z nejstarších léčebných metod na světě. Komplexní léčba pomocí tradiční čínské medicíny v sobě zahrnuje několik léčebných postupů podle potřeb daného jedince, vždy individuálně. V léčebných postupech dominuje fytoterapie, tedy bylinná léčba. Ta se právě považuje za kořeny, z nichž tradiční čínská medicína vyrůstá. Do léčebných metod dále patří akupresura, akupunktura, moxování, úprava stravování, cvičení a metoda přikládání baněk.

Se stále rostoucím počtem příslušníků čínské a vietnamské minority v ČR dochází k častějšímu setkávání s odborným zdravotnickým personálem. Pro příslušníky čínské a vietnamské minority může mít tradiční čínská medicína velký význam jak v době zdraví, tak i nemoci. Současná koncepce

českého ošetrovatelství je nastíněná tak, aby každému člověku, ať už jakékoli rasy, byla poskytnuta taková péče, která bude uspokojovat jeho bio-psycho-sociálně-religiózní potřeby.

Jedním z cílů výzkumu bylo zjistit, jaké metody tradiční čínské medicíny využívají příslušníci čínské a vietnamské menšiny.

Empirická část byla zpracována formou kvalitativního výzkumu. Technikou sběru dat byl polostrukturovaný rozhovor, který probíhal u vybraných respondentů čínské a vietnamské národnosti, žijících na území České republiky. Na základě rozhovorů u jednotlivých respondentů byly posléze vytvořeny kazuistiky. Ty tvořily výzkumný podklad pro sestavení kategorizačních tabulek a grafů, kde jsou sumarizovány nejdůležitější výsledky výzkumu.

Z výsledků výzkumu vyplývá, že k nejčastěji používaným léčebným metodám patří u obou minorit bylinná terapie, která z velké části zasahuje do jejich životního stylu a kterou využívají na řadu zdravotních problémů. Ostatní léčebné metody sice nejsou tak používány jako bylinná terapie, přesto se však našla v našem výzkumném souboru řada respondentů využívající i ostatní metody tradiční čínské medicíny.

Klíčová slova: tradiční čínská medicína – léčebné metody – čínská menšina – vietnamská menšina

ÚVOD

Čína je zemí s množstvím nejrůznějších vynálezů a objevů, které lidstvo, byť v dokonalejší formě, dodnes využívá. Jedinou oblastí, které se civilizace a technický pokrok prakticky nedotkly, je tradiční čínská medicína – obor s mnohatisíciletou historií, detailně propracovaný díky nahromaděným poznatkům a zkušenostem tisíců lékařů-terapeutů, který stále více přitahuje pozornost odborné i laické veřejnosti na celém světě (Hoffmann, 2002).

Tradiční čínská medicína se především orientuje na podporu těla při návratu do rovnováhy a harmonie, které byly narušeny. Také diagnostika čínské medicíny se velmi odlišuje od metod používaných v západním lékařství. Celý systém tradiční čínské medicíny se všemi postupy stále a v každém okamžiku umožňuje pohlízet na člověka jako na celek. Stejně tak je vedena i léčba. Komplexní léčba pomocí čínské medicíny v sobě zahrnuje několik léčebných postupů podle potřeb daného jedince, vždy individuálně. V léčebných postupech dominuje fytotherapie, tedy bylinná léčba. Ta se právě považuje za kořeny, z nichž čínská medicína vyrůstá. Do léčebných metod dále patří akupresura, akupunktura, moxování, úprava stravování, cvičení a metoda přikládání baněk. Léčebné metody se praktikují již několik tisíc let a při léčbě nemocí se používají po celém světě (Duo, 2001).

Procesy globalizace společnosti a také proces evropské integrace přinášející pro Českou republiku nezbytnost soužití majority s etnickými i jinými menšinami (Ivanová, Špirudová, Kutnohorská, 2005).

Se stále rostoucím počtem cizinců lze ve zdravotnických zařízeních předpokládat i větší počet klientů z rozdílných kultur. Nové pojetí českého ošetrovatelství klade důraz na uspokojování bio-psycho-sociálně-religiózních potřeb každého člověka, ať už je jakékoli rasy. K největším menšinám v České republice, pro které může mít čínská medicína velký význam v době zdraví i nemoci, patří zejména příslušníci čínské národnosti. V naší výzkumné práci se také zabýváme využíváním tradiční čínské medicíny příslušníky vietnamské minority, žijících na území České republiky. I tato menšina má sice svoji specifickou tradiční medicínu, lze ale předpokládat, že její příslušníci mohou být do určité míry ovlivňováni také čínským léčitelstvím. Důvodem může být jednak zeměpisná poloha Vietnamu, sousedící s Čínskou lidovou republikou, a také rozšířenost a využívání čínské medicíny po celém světě.

Cíle výzkumu

Jedním z cílů výzkumu bylo zjistit, jaké metody tradiční čínské medicíny využívají příslušníci čínské a vietnamské menšiny.

Metodika a výzkumný soubor

Empirická část výzkumné práce byla zpracována formou kvalitativního výzkumu. Ke sběru dat jsme využili polostrukturovaný rozhovor, který byl stejný pro čínskou i vietnamskou minoritu. Většina z otázek v rozhovoru se soustředila na léčebné metody v tradiční čínské medicíně, kde jsme zjišťovali, jaké metody příslušníci zkoumaných menšin využívají. U jednotlivých

metod jsme poté pomocí doplňujících otázek zjišťovali, jak přesně metodu používají nebo zda jim pomáhá. Dále jsme se zaměřili na zdravotní problémy u obou menšin, které léčí pomocí čínské medicíny. Zbytek otázek byl věnován možnostem používání tradiční čínské medicíny během hospitalizace v nemocnicích a její důležitosti pro příslušníky těchto minorit.

Na základě rozhovorů u jednotlivých příslušníků těchto minorit byly posléze vytvořeny kazuistiky. Kazuistiky tvořily výzkumný podklad pro sestavení kategorizačních tabulek a grafů, kde jsou sumarizovány nejdůležitější výsledky výzkumu.

Tato práce navazuje na výzkumný grant realizovaný katedrou Ošetřovatelství ZSF JU, NR/8473 s názvem: Zajištění efektivní, kulturně diferencované ošetrovateľské péče pro vietnamskou a čínskou menšinu v České republice.

Zkoumaný soubor tvořilo 18 respondentů, 9 z čínské menšiny a 9 z vietnamské menšiny, žijících na území České republiky. Všechny rozhovory u příslušníků čínské menšiny probíhaly na území hlavního města Prahy. Vzhledem k jazykové bariéře byla u sedmi rozhovorů přítomna tlumočnice. U příslušníků vietnamské

menšiny byla u pěti rozhovorů také zapotřebí přítomnost tlumočnice.

Výsledky

Jednou z nejdůležitějších oblastí našeho výzkumu byly již zmiňované léčebné metody tradiční čínské medicíny. První z léčebných metod, na kterou směřovala otázka v rozhovorech, byla akupunktura. Jak je patrné z tabulky č. 1, tak tuto metodu respondenti z čínské minority moc nepoužívají. Zajímavé bylo, že titíž respondenti, žijící v ČR již deset let, používali akupunkturu v Číně, ale na našem území již ne. Důvodem je velmi pravděpodobně změna životního stylu a preferování léčebných metod západní medicíny. Z toho usuzujeme, že i přes silné tradice čínského léčitelství dokáží příslušníci čínské menšiny změnit svoje zvyky a přizpůsobit se západnímu stylu života. Dalším důvodem je finanční náročnost akupunktury. Překvapivé bylo, že léčení pomocí čínské medicíny je v Číně (dle vyjádření respondentů) mnohem levnější než u nás.

Tab. č. 1 Používání akupunktury (u čínské menšiny)

R = respondent	R1	R2	R3	R4	R5	R6	R7	R8	R9	Součet
Ano		1		1					1	3
Na bolesti zad		1								1
V Číně ano					1			1		2
V ČR ne					1			1		2
Ne	1		1			1	1			4
Finančně náročná	1									1
Celkový výskyt	2	2	1	1	2	1	1	2	1	13

Naši respondenti z vietnamské menšiny akupunkturu skoro nepoužívají. Jak znázorňuje tabulka č. 2, tak naprostá většina ji nikdy ani nevyzkoušela, a když ano, tak pouze ve Vietna-

mu. Tyto výsledky ukazují podobný důvod nevyužívání akupunktury, jako tomu je u čínské menšiny.

Tab. č. 2 Používání akupunktury (u vietnamské menšiny)

R = respondent	R1	R2	R3	R4	R5	R6	R7	R8	R9	Součet
Dříve na bolesti zad		1								1
Ve Vietnamu ano						1				1
V současnosti ne		1				1				2
Ne – vůbec	1		1	1	1		1	1	1	7
Celkový výskyt	1	2	1	1	1	2	1	1	1	11

Další zjišťovanou metodou byla akupresura. U čínské menšiny se odpovědi u jednotlivých respondentů hodně podobají. Zarážející bylo, že většina akupresuru nikdy nevyzkoušela,

protože je to nelákalo. Našel se i respondent, který využíval akupresuru, ale nepomohla mu (tab. č. 3). Přesto jsme měli respondenty, kteří tuto metodu využívají.

Tab. č. 3 Používání akupresury (u čínské menšiny)

R = respondent	R1	R2	R3	R4	R5	R6	R7	R8	R9	Součet
Ano				1			1		1	3
Ne, ale už vyzkoušeno		1								1
Ne – nikdy	1		1		1	1		1		5
Nepomohlo to		1								1
Neláká to	1				1					2
Celkový výskyt	2	2	1	1	2	1	1	1	1	12

Co se týče vietnamské menšiny a používání akupresury, tak kromě jednoho respondenta ji

nikdo nevyužívá (tab. č. 4).

Tab. č. 4 Používání akupresury (u vietnamské menšiny)

R = respondent	R1	R2	R3	R4	R5	R6	R7	R8	R9	Součet
Ano	1									1
Ne		1	1	1	1	1	1	1	1	8
Celkový výskyt	1	1	1	1	1	1	1	1	1	9

Za hlavní a nejpoužívanější léčebnou metodu tradiční čínské medicíny se považuje čínské bylinkářství. To potvrzují i naše výsledky výzkumu z této oblasti, které ukazuje tabulka č. 5. Kromě jednoho respondenta z čínské menšiny využívají tuto metodu všichni dotazovaní. Podle nich jsou čínské byliny velice účinné a hlavně přírodní, takže neškodí tělu. Zajímavé bylo, že

si je někteří respondenti nechávají posílat až z Číny, protože mají lepší kvalitu. Nejčastější forma užívání bylin je pro respondenty jednak v podobě mastí, kterou si natírají na postižená místa, dále byliny konzumují ve formě čajů nebo je jako tablety polykají. Byliny zpracovávají vařením ve vodě, v páře, ve víně nebo je rozdrtí na prášek.

Tab. č. 5 Používání bylinné léčby (u čínské menšiny)

R = respondent	R1	R2	R3	R4	R5	R6	R7	R8	R9	Součet
Ano	1	1	1	1	1	1	1		1	8
Každý den		1								1
Jsou velice účinné			1	1	1					3
Jsou přírodní – neškodí tělu						1				1
Na mírné zdravotní problémy	1									1
Bylinky posílány z Číny	1	1	1		1					4
V Číně je kvalita lepší		1								1
Již od mládí	1									1
Ve formě mastí	1			1	1				1	4
Ve formě čajů				1		1	1			3
Ve formě tablet						1				1
Vaření ve vodě	1	1	1						1	4
Vaření v páře		1							1	2
Vaření ve víně			1							1
Rozdrcení na prášek		1			1				1	3
V ČR ne								1		1
Celkový výskyt	6	7	5	4	5	4	2	1	5	39

K léčebným metodám, které respondenti z vietnamské menšiny používají nejvíce, patří také bylinná terapie. Bylinky využívají k léčbě například kožních problémů, žaludečního vředu nebo zažívacích potíží. Nejčastější formou užívání bylin je pro naše respondenty pití čajů.

Také je užívají ve formě mastí nebo tablet. Někteří z nich používali bylinnou terapii jen ve Vietnamu, a v současné době už ne (tab. č. 6). Z výsledků vyplývá, že každý respondent se někdy setkal s touto léčebnou metodou nebo ji nadále využívá.

Tab. č. 6 Používání bylinné léčby (u vietnamské menšiny)

R = respondent	R1	R2	R3	R4	R5	R6	R7	R8	R9	Součet
Ano	1	1	1	1				1	1	6
Kožní problémy	1						1			2
Žaludeční vřed		1								1
Předcházení únavě			1							1
Zažívací potíže			1							1
Ve formě čajů	1	1	1	1					1	5
Ve formě tablet								1		1
Každý den				1						1
Ve Vietnamu ano					1	1	1			3
V současnosti ne					1	1	1			3
Ve formě masti	1				1	1	1			3
Poraněné šlachy					1					1
Klouby						1				1
Celkový výskyt	4	3	4	3	4	4	4	2	2	30

Dodržování dietního opatření také spadá do metod tradiční čínské medicíny. I v našem výzkumném souboru se našli respondenti (z čínské menšiny), kteří dodržují určitá dietní opatření (tab. č. 7). Jeden je podle tradiční čínské medicíny tzv. studený typ, který nejí žádné potraviny ochlazující žaludek (např. pokud je někdo studený typ, měl by konzumovat potraviny

ny tzv. teplé povahy a naopak), jako např. zmrzlinu, syrovou zeleninu a ovoce. Druhý respondent nekonzumuje vůbec skopové maso, protože to má podle čínské medicíny teplou povahu a dotazovaný je tzv. horký typ. Důvodem nepoužívání této metody dalšími respondenty je její neznalost nebo časová náročnost a s tím i související výběr potravin.

Tab. č. 7 Dodržování dietního opatření jako léčebné metody (u čínské menšiny)

R = respondent	R1	R2	R3	R4	R5	R6	R7	R8	R9	Součet
Ne	1	1	1		1	1	1	1		7
Neznalost léčebné metody	1				1					2
Časově náročné		1	1							2
Ano				1					1	2
Tzv. studený typ				1						1
Žádné zmrzliny				1						1
Žádná syrová zelenina				1						1
Žádné syrového ovoce				1						1
Žádné skopové maso									1	1
Celkový výskyt	2	2	2	5	2	1	1	1	2	18

Také naši respondenti z vietnamské menšiny dodržují dietní pokyny od svého lékaře, např. na žaludeční vředy. Konzumuje se hodně bílého masa, celeru a jablek (tab. č. 8).

Tab. č. 8 Dodržování dietního opatření jako léčebné metody (u vietnamské menšiny)

R = respondent	R1	R2	R3	R4	R5	R6	R7	R8	R9	Součet
Ne	1		1	1	1	1	1	1	1	8
Ano		1								1
Na žaludeční vřed		1								1
Hodně bílého masa		1								1
Hodně celeru		1								1
Hodně jablek		1								1
Celkový výskyt	1	5	1	1	1	1	1	1	1	13

Také metodu přikládání baněk naši respondenti z čínské menšiny využívají (tab. č. 9). Je to především na bolesti zad. Byli i respondenti, kteří nevěděli, o jakou léčebnou metodu se jedná.

Tab. č. 9 Používání metody přikládání baněk (u čínské menšiny)

R = respondent	R1	R2	R3	R4	R5	R6	R7	R8	R9	Součet
Ne	1	1	1		1	1		1		6
Neznalost léčebné metody	1				1					2
Příbuzný ano		1								1
Nepotřebnost léčebné metody			1							1
Ano				1			1		1	3
Na bolesti zad				1						1
Celkový výskyt	2	2	2	2	2	1	1	1	1	14

Všichni hledají způsob, jak si udržet dobrou kondici a zdraví. K nejoblíbenějším způsobům patří čínská cvičení, ať už se jedná o čchi-kung, relaxace nebo tchaj-t'i. Byli jsme proto velmi překvapeni, že z našeho výzkumného souboru provádí metodu cvičení pouze dva respondenti z čínské menšiny. Příčina může být opět v dlouhodobém pobytu v České republice a přijetí západního stylu života. Pro některé z nich je cvičení časově nebo fyzicky náročné (tab. č. 10).

Tab. č. 10 Cvičení jako léčebná metoda TČM (u čínské menšiny)

R = respondent	R1	R2	R3	R4	R5	R6	R7	R8	R9	Součet
Ne	1	1	1	1	1			1	1	7
Dříve tchai-t'i	1									1
Časově náročné	1	1		1	1					4
Ano						1	1			2
Čchi-kung						1				1
Tchai-t'i							1			1
Fyzicky náročné								1		1
Celkový výskyt	3	2	1	2	2	2	2	2	1	17

Metodu přikládání baněk nebo čínská cvičení nikdo z respondentů vietnamské národnosti nepoužívá. To bylo pro nás zajímavým zjištěním i proto, že jsou tyto metody všeobecně známé a využívané.

Diskuse

Jako první jsme se v našem výzkumu zaměřili na využívání akupunktury. Zajímavým zjištěním pro nás bylo, že respondenti obou menšin tuto metodu moc nepoužívají. V tomto případě se naše výsledky příliš neshodují s literaturou (Duo, 2001), která uvádí, že akupunktura patří mezi nejvíce používané metody tradiční čínské medicíny. Překvapující byl také fakt, že příčinou nepoužívání akupunktury je její finanční náročnost, dlouhodobý pobyt na území České republiky a tím i změna životního stylu.

K léčebným metodám, které se u našich respondentů (z čínské i vietnamské menšiny) používají nejméně, patří akupresura. Tato metoda se jim buď moc neosvědčila, anebo je tato metoda neláká.

Léčba pomocí čínských bylin je tou nejdůležitější a také nejsilnější zbraní v tradiční čínské medicíně (Hoffmann, 2002). O tom jsme se mohli přesvědčit také v našem výzkumu. Bylinná terapie je nejvíce používaná léčebná metoda u našich respondentů z čínské i vietnamské menšiny. Je pro ně velice důležitá. Čínské byliny si nechávají posílat až z Číny vzhledem k jejich lepší kvalitě. Tento výsledek se nám shoduje

s autorem Duo, který uvádí, že některé oblasti Číny jsou proslulé svými specifickými podmínkami pro pěstování určitých rostlin. Byliny pocházející z těchto oblastí se považují za nejúčinnější a nejsilnější. Respondenti užívají čínské byliny nejčastěji ve formě mastí, čajů nebo tablet. Bylinná terapie jim pomáhá např. s kožními problémy nebo žaludečními vředy. Z výsledků je zřejmé, že bylinky jsou pro naše respondenty velmi důležité. Je potřeba, aby ošetřující personál měl povědomí především o této léčebné metodě a mohl poskytnout klientovi možnost využívat tuto metodu i během hospitalizace.

Někteří z oslovených respondentů využívají také dietní opatření k léčbě onemocnění nebo k posílení zdraví. Skladba jejich jídelníčku se řídí podle typu potravin, které se v tradiční čínské medicíně dělí na potraviny s chladnou, horkou nebo neutrální povahou. S tím dále korespondují čtyři základní konstituční typy lidí (horký, suchý, vlhký a studený typ) v závislosti na typu onemocnění. Na toto je potřeba dávat pozor při hospitalizaci v nemocnici. Pokud by klient odmítal jíst, nemusí to hned znamenat, že nemá chuť k jídlu nebo je mu nevolno.

Další zajímavý výsledek je v oblasti používání metody baňkování. Zatímco respondenti z čínské menšiny nebo jejich příbuzní tuto metodu do určité míry využívají, u vietnamské menšiny je tomu naopak.

Překvapivý byl pro nás výsledek i v oblasti

čínského cvičení. Podle autora Dua je největší využití čínského cvičení právě v Číně. Tam můžeme spatřit Číňany, jak při cestě do práce cvičí v místních parcích. Přestože respondenti čínské menšiny provádějí některé z čínských cvičení, nebylo to v takovém počtu, jaký jsme předpokládali. Příčinou může být jejich dlouhodobý pobyt na našem území a s tím související i změna životního stylu. Respondenti z vietnamské menšiny tuto metodu nikdy nepoužívali.

ZÁVĚR

Z výsledků vyplývá, že léčebné metody tradiční čínské medicíny jsou využívány příslušníky obou minorit. Je ale zřejmé, že čínská minorita má daleko blíže k tradiční čínské medicíně a její léčebné metody jsou více preferovány. K nejčastěji používaným léčebným metodám u obou minorit patří bylinná terapie, která z velké části zasahuje do jejich životního stylu a kterou využívají v řadě zdravotních problémů.

Je třeba, aby ošetřující personál měl alespoň

nějaké znalosti o využívaných metodách čínské medicíny, a mohl tak lépe uspokojovat potřeby klientů z těchto minorit. Na základě našich výsledků výzkumu byl sestaven informační materiál, ve kterém jsme stručně popsali jednotlivé léčebné metody tradiční čínské medicíny a jejich využívání. Výsledky našeho výzkumu mohou také sloužit jako studijní materiál pro studenty oboru ošetrovatelství.

Bylo by určitě zajímavé tuto oblast zhodnotit i pomocí kvantitativního šetření a zaměřit se i na rodinné příslušníky respondentů při využívání léčebných metod tradiční čínské medicíny.

LITERATURA

- DUO, G.: *Encyklopedie čínské medicíny*. 1. vyd., Česlice: Rebo Productions, 2001. 208 s.
HOFFMANN, P.: *Na frekvenci čínské medicíny*. 1. vyd., Praha: Euromedia Group, 2002. 160 s.
IVANOVÁ, K., ŠPIRUDOVÁ, L., KUTNOHORSKÁ, J.: *Multikulturní ošetrovatelství I*. 1. vyd., Praha: Grada, 2005. 248 s.

Lucie Rolantová a Valérie Tóthová
rolantova@zsf.jcu.cz